

РОЛЬ І МІСЦЕ ГРОМАДЯНСЬКОЇ ЖУРНАЛІСТИКИ У ПРОЦЕСІ ТВОРЕННЯ НОВИН

У статті розглянуто громадянську журналістику як феномен у системі соціальних комунікацій XXI ст. Охарактеризовано переваги й недоліки цього явища з погляду перспектив професійної журналістики. Переосмислення ролі й місця громадянської журналістики відбувається внаслідок трансформації моделі новин, в основі котрої споживач інформації поступово стає її виробником. Концепцію збору та поширення новин розроблено з урахуванням основних функцій громадянської журналістики в Україні й світі.

Ключові слова: громадянська журналістика, модель новин, соціальні комунікації.

I. Вступ

Однією з важливих ознак громадянської журналістики є демократичність, адже немає жодних зобов'язань перед власником, редактором і навіть аудиторією за виконання редакційних завдань, дотримання кінцевого терміну подачі матеріалу та інших обмежень. Добровільний і незалежний обмін інформацією найбільше приваблює блогерів, соціальних видавців, репортерів та інших представників нових професій у мережі Інтернет.

Актуальним для українського суспільства після Помаранчевої революції 2004 р. і Революції Гідності 2014 р. залишається створення та впровадження ефективного механізму контролю за владою на всіх рівнях. Залучення громадян до процесу творення новин дасть змогу організувати інформаційні потоки регіонального й національного значення, що сприятимуть розвитку відкритого суспільства, прозорих інформаційних відносин з метою впровадження реформ в Україні, збільшить відповідальність і підзвітність чиновників за свої дії, вчинки та передвборчі обіцянки.

Місія громадянської журналістики полягає в наданні актуальної, достовірної, незалежної, правдивої та різнобічної інформації самими громадянами, які не мають журналістської освіти, але мають право брати участь у журналістській діяльності як представники демократичного суспільства. Попри аматорський підхід і відсутність традиційного алгоритму обробки даних громадянська журналістика миттєво оприлюднює й поширює інформацію в мережі Інтернет в інтересах громадян або громад.

Аудиторія поступово втрачає довіру до традиційних ЗМІ в умовах глобальних інформаційних воєн XXI ст. і пропаганди з боку країн з агресивною зовнішньою політикою. Натомість популярності набувають повідомлення звичайних громадян, які не мають на меті ні задоволення інтересів і потреб власника ЗМК, ні особисту матеріальну вигоду.

Хаотичність громадянської журналістики зумовлена певними обставинами, свідками котрих є її представники, тому вона має всі шанси бути найоперативнішою.

Вивченню сучасного стану й перспектив розвитку громадянської журналістики присвячено чимало праць вітчизняних і зарубіжних науковців, таких як: О. Гоян [1], С. Даниленко [2], С. Квіт [3], Т. Петрів [2], Б. Потятиник [4], Г. Почепцов [5; 6], В. Різун [7], І. Слісаренко [8], О. Чекмишев [9], Дж. Павлік [10], Р. Блад [11] та ін.

II. Постановка завдання

Основна мета дослідження – проаналізувати нову концепцію виробництва новин, що полягає в поєднанні традиційної та громадянської журналістики.

Для досягнення зазначеної мети поставлено такі завдання:

- визначити функції громадянської журналістики;
- дослідити особливості методів збору, обробки й поширення інформаційних повідомлень у контексті трансформації моделі новин в Україні та світі;
- охарактеризувати переваги й недоліки громадянської журналістики у зв'язку із залученням споживачів інформації до процесу творення новин.

III. Результати

Громадянська журналістика – це діяльність людей, які активно збирають, аналізують, обробляють і поширюють інформацію без відповідної професійної журналістської підготовки.

Основним принципом громадянської журналістики є її демократичність, адже немає жодних власників, редакційних настанов або завдань, етичних норм або професійних стандартів, обов'язків або інших рамок для вільного обміну інформацією про почуте й побачене.

Серед основних функцій громадянської журналістики можна виділити такі:

- аналізувати інформацію крізь призму власного бачення та інтересів;

- ділитися інформацією про побачене й почуте за допомогою доступних форм зв'язку та передачі даних;
- забезпечувати право на інформацію, вільний обмін думками й намірами в межах чинного законодавства країни;
- коментувати події, явища, процеси з огляду на власне бачення та інтереси;
- контролювати владу та інших громадян за допомогою інформування й висвітлення незаконних дій;
- надавати відчуття та можливість приналежності до відкритого інформаційного суспільства;
- покращувати політичну культуру й обізнаність щодо правових питань;
- створювати умови та можливості для реалізації творчого потенціалу в контексті подій сьогодення;
- формувати громадянську позицію кожного окремо та взагалі з актуальних суспільно-політичних питань.

Нові цифрові технології, розвиток Інтернету стали поштовхом для зародження громадянської журналістики. З виникненням соціальних мереж динамічно розвивається мережева комунікація, без котрої не можуть уявити свою інформаційну діяльність ні користувач, ні виробник.

Мало не шокварталу мережева журналістика розкриває нові, невідомі доти грані. Триває пошук нових бізнес-моделей, способів поширення контенту (наприклад, у соціальних мережах), форм подачі матеріалу та інтерактивності. Це якраз той випадок, коли матеріалу надмір і важко дати собі з ним раду, коли в Мережі розгортаються надзвичайно цікаві процеси диверсифікації інформаційних послуг і водночас їх синтезу, коли на наших очах народжуються, вмирають і народжуються знову гібридні ресурси, які важко піддаються класифікації [4].

В Україні піонером громадянської журналістики став сайт "Майдан", що виник у грудні 2000 р. у відповідь на спроби керівництва країни заблокувати інформацію про акції протесту, викликані зникненням журналіста Георгія Гонгадзе. "Ми першими познайомили Україну з громадянською журналістикою. Сотні наших новинарів, як правило, самі беруть участь в подіях, про які вони повідомляють. За 10 років волонтери створили більше 130.000 новин та статей та більше 1.500.000 постів в форумах. На Майдані діють 5 самостійних регіональних розділів з власною специфікою", – зазначають автори волонтерського ресурсу "Майдан" (<http://maidanua.org>).

У контексті розвитку громадянської журналістики в Україні існує практика організації моніторингових мереж, наприклад, для запобігання фальсифікації виборів, порушення прав і свобод людини тощо. Після апробації подібних ініціатив громадськими орга-

нізаціями й об'єднаннями технології було використано також у державних структурах.

За останні роки зафіксовано чимало доказів дієвості громадянської журналістики в усьому світі. Наприклад, "Твіттерна" або "Фейсбук революція" 2010 р. в країнах арабського світу почалася саме з моменту виходу користувача соціальних мереж на політичний майдан комунікації. Пропри позитивні функції, імовірно перспективні наслідки, громадянська журналістика має свої переваги та недоліки.

Переваги громадянської журналістики:

- первинність джерела, адже автор водночас є свідком подій;
- прозорість надання й поширення інформації;
- оперативність подачі даних;
- довіра аудиторії більша порівняно з традиційними медіа, що керовані власниками.

Недоліки:

- аматорство або непрофесійність;
- брак журналістської етики і стандартів;
- відсутність етапу планування, а відтак, анонсів і моменту очікування споживачів;
- односторонність, суб'єктивність або упередженість висвітлення подій;
- поверхове та спрощене надання фактів;
- хаотичність і непередбачуваність частоти і періодичності повідомлень тощо.

Найбільшою критикою громадянська журналістика зазнає через відсутність послідовного викладу, фрагментарність, а часом і неграмотність, адже збирачі й поширювачі новин на громадянському рівні не мають фахової освіти або професійної підготовки. Натомість вищезазначені недоліки перебивають сильніші інструменти журналіста – правда, щирість і довіра.

Самоосвіта в Інтернеті може надати мінімальний багаж знань громадянському журналістові, який вбачає інформування інших про щось важливе, на його або її думку, невід'ємною частиною свого життя. Найбільшим попитом користуються так звані порадики написання для веб-ресурсів, адже громадянська журналістика – це насамперед явище інтернет-простору. Один із типових мультимедійних посібників містить такі практичні поради.

Варто одразу планувати матеріал з окремих шматків, котрі легше буде і писати, і читати. Так звані інформаційні блоки структурують текст і допомагають викладати думки чітко та послідовно. Для того, щоб цікава життєва історія дійсно стала якісним матеріалом, кожна частина має бути узгоджена із заголовком і між собою. Підзаголовки слугують не лише своєрідними гачками для читача, а й допомагають логічно поділити матеріал, композиційно його оформити.

Стислий, конкретний і легкий для розуміння стиль дає змогу читачеві фокусувати-

ся на важливих темах принаймні вдвічі. Наявність коротких речень чи абзаців зовсім не означає відсутність інформативності й змістовності. Навпаки, час, витрачений виробником на грамотне оформлення, прямо пропорційний заощадженому часу споживача.

Магічним ключем громадянської журналістики вважають природну довіру інформаційного суспільства до більшості блогерів і соціальних репортерів, які не вважають матеріальну винагороду найбільшою мотивацією або зацікавленістю в поширенні певної інформації. Популярністю користуються правдиві матеріали у вигляді дружньої бесіди, що спонукає до роздумів і дій, без жодних вказівок або настанов.

Якщо раніше друзі один одному переповідали свої історії усно, то тепер найчастіше передача інформації відбувається за допомогою пересилання знімку або відео, картини або коротенького тексту з аудіовізуальним супроводом тощо. Тепер для показу використовують мультимедіа, що можуть підтвердити присутність людини на місці події. До того ж, мультимедіа дають змогу створити багатовимірний профіль. Наприклад, фото й відео додають емоції, достовірності, адже сьогодні пересічний громадянин зі стільниковим телефоном може бути в ролі і фотокореспондента, і телеоператора. Візуальний супровід відображає послідовний фактаж. Відеоряд, подібно до фотографій, може взаємодоповнювати текст або існувати самостійно – часто у вигляді галерей. Громадянські журналісти також використовують слайд-шоу – організована послідовність зображень, часто зі звуковим супроводом, музикою або природним звуком. Користувачі сприймають слайд-шоу як гру, просто спостерігаючи за показом, оскільки зображення просуються автоматично. Фотогалерея – асортимент фото, організованих за темою, – надає більше свободи вибору, адже зазвичай низку згорнутих зображень можна завантажувати, вибирати й розглядати в будь-якому порядку.

Завдяки конвергентності, трансформації матеріалів у різних форматах мультимедійне репортерство має свої особливості. Для висвітлення подій громадянські журналісти все частіше використовують звук і прагнуть виробляти власний аудіосупровід із додаванням оповідання, музики, інтершуму, тощо. У разі складного завантаження, можна зробити посилання (лінк) на зовнішній сайт, що відтворюватиме звук якісніше. Найкраще створювати підкасти, що дійсно є радіоверсією матеріалу. Ними користуються ті, кому більше подобається сприймати на слух, ніж читати.

Достовірність повідомлення, поєднання звукових ефектів з яскравими зображеннями робить інформаційний продукт громадянсь-

кої журналістики конкурентоспроможним. З покращенням навичок користувач-виробник зазвичай прагне урізноманітнити висвітлення новин за допомогою відеоряду, що може бути як додатком до основного тексту, так і повноцінним документальним відеофільмом. Якщо організувати власну відеозйомку складно з певних причин, можна зробити посилання на відео на інших веб-вузлах. До того ж, громадянська журналістика дає змогу викласти невідредагований відеоматеріал, особливо якщо йдеться про оперативні новини або вебкасти прямого ефіру. Натомість професійні журналісти зобов'язані перевіряти інформацію з кількох джерел, дбати про якість і точність даних.

Громадянська журналістика – це насамперед онлайн журналістика, де анотації, зноски з тлумаченнями незнайомих термінів тепер приховані в тексті поміж рядків. Гіперпосилання дає змогу цитувати першоджерела й наводити додаткові факти, пропонує більше вибору інформації. Лінки урізноманітнюють текст, що є найслабкішим компонентом мультимедіа та водночас найсильнішим інструментом авторського пояснення. Найчастіше вкладені текстові лінки використовують за допомогою Вікіпедії, чимало посилань також є на різноманітні стрічки новин, газетні матеріали й авторські колонки.

Гіперпосилання – комп'ютерний термін, що використовують з 1965 р. Він вказує на навігаційний елемент, що з'єднує один документ з іншим. Використання гіпертексту (тобто "більше ніж тільки текст") збагачує веб-функціональність. Це також можливість швидко перейти, наприклад, на відеокліп на YouTube або до завантажуваних пісень на Facebook. Гіперпосилання допоможе з'єднати зі стрічкою новин, політичними блогами, іншими публікаціями, відеоінтерв'ю тощо. Деякі сайти новин за допомогою гіперпосилань пропонують порівняти рейтинги політиків. Інші надають відеопрогноз погоди з анімаційною мапою [11].

Гіперпосилання – це інтерактив. Адже цей потужний інструмент збільшує клікабельність сайту, супроводжуючи читача від одного матеріалу до іншого. У межах певного тексту слова й фрази, об'єднані в лінк, можуть забезпечувати цінні перехресні посилання. З одного боку, від гіперпосилань вирає й автор, який створює певний путівник, і читач, який на власний розсуд натискає той чи інший лінк. З іншого – часом забагато вибору шкодить обом, тому не варто переобтяжувати лінками, що перетворюють читання на фрагментарне сприйняття інформації.

Онлайн журналістика максимально наближає до користувача й забезпечує безпосередній зв'язок з автором. Завдяки громадянській журналістиці інформаційне суспільство стає більш відкритим і прозорим. Частиною громадянської журналістики є блоги,

що задають неформальний стиль спілкування й обміну інформацією.

Сучасні тенденції в інформаційній галузі призводять не лише до універсализму в журналістиці, а й до заощадження ресурсів на етапі збору, обробки та поширення інформаційних повідомлень. Нова концепція, що передбачає економний стиль організації виробництва медійного контенту, полягає в залученні до процесу творення новин громадянських журналістів, які, як правило, водночас є свідками актуальних подій і явищ. Передаючи повідомлення з місця події, вони є репортерами, редакторами, фотографами, операторами, продюсерами тощо. Ексклюзив новини і первинність джерела стають важливішими за якість зображення або звуку. Щире бажання поділитися інформацією, високий рейтинг відвідуваності, можлива популярність і навіть дієвість оприлюднення власних матеріалів мотивують займатися громадянською журналістикою людей, які від цього не отримують прибутку. Створюючи потужну мережу репортерів на місцевому та національному рівні, власники інтернет-ресурсів не лише налагоджують інтерактивний зв'язок з частиною своєї аудиторії, а й залучають користувачів до активної співпраці, створюють інформаційний потік і навіть заробляють на цьому гроші.

IV. Висновки

У демократичній країні громадянська журналістика є рушійною силою суспільних змін і реформ, адже це є своєрідний механізм контролю над владними структурами за умов досягнення критичної маси поінформованих громадян.

Завдяки громадянській журналістиці суспільство стає більш консолідованим, структурованим, а відтак і міцнішим, адже формуються громади, об'єднані на основі інтересів і спільних цінностей.

З часом медіагалузь переосмислює роль і місце громадянської журналістики, що мотивує традиційні ЗМІ до пошуку інноваційних підходів на етапах збору, обробки й поширення повідомлень.

Однією з концепцій нової моделі новин є періодичне об'єднання інформаційних потоків у ЗМК, що створені професійними та громадянськими журналістами.

Тенденція залучення до процесу творення новин громадських активістів набуває поширення в Україні та в усьому світі. По-перше, це підвищує соціальну активність і відповідальність громадян. По-друге, подія швидше набуває розголосу, резонансу й

досягає критичної маси, що посилює ефективність журналістики.

Перспектива наукових досліджень цієї проблематики полягає у вивченні нових етапів трансформації моделі новин із залученням користувачів інформації, а також стратегій розвитку громадянської журналістики, що з часом викликає все більшу довіру населення порівняно з впливовими олігархічно-клановими ЗМІ в Україні і може стати складовою ефективного механізму контролю українського суспільства за владними структурами як на місцевому, так і національному рівні.

Список використаної літератури

1. Гоян О. Я. Основи радіожурналістики і радіоменеджменту : підручник / О. Я. Гоян. – 3-тє вид., доп. – Київ : Київ. ун-т, 2008. – 272 с.
2. Даниленко С. І. Робота власного та спеціального кореспондентів за кордоном / С. І. Даниленко, Т. І. Петрів. – Київ, 1999.
3. Квіт С. Масові комунікації [Електронний ресурс] / С. Квіт. – Режим доступу: <http://textbooks.net.ua/content/view/7010/52/>.
4. Потятиник Б. В. Інтернет-журналістика : навч. посіб. / Б. В. Потятиник. – Львів : ПАІС, 2010. – 244 с.
5. Почепцов Г. Нові комунікативні можливості у сфері державного управління [Електронний ресурс] / Г. Почепцов. – Режим доступу: <http://osvita.mediasapiens.ua/material/8049>.
6. Почепцов Г. Інформаційно-комунікативні процеси в сучасних суспільствах [Електронний ресурс] / Г. Почепцов. – Режим доступу: <http://osvita.mediasapiens.ua/material/13544>.
7. Різун В. В. Маса / В. В. Різун. – Київ : Київ. ун-т, 2003. – 264 с.
8. Слісаренко І. Політичний процес і роль преси / Ігор Слісаренко // Публіцистика і політика : зб. наук. пр. / за заг. ред. В. І. Шкляра. – Київ, 2001. – Вип. 2. – С. 26–32.
9. Чекмишев О. В. Основи якісного блогерства : навч. посіб. / О. В. Чекмишев, Л. А. Ярошенко, Асоціація “Спільний простір”, Комітет “Рівність можливостей”. – Київ : ФОП А. М. Рудницька, 2014. – С. 48.
10. Pavlik John V. (John Vernon). Coverging media: a new introduction to mass communication / John V. Pavlik, Shawn McIntosh. – 2nd ed. – 480 p.
11. Rebecca Blood. The Weblog Handbook: Practical Advice on Creating and Maintaining Your Blog / Rebecca Blood. – 2002. – 195 p.

Стаття надійшла до редакції 15.05.2015

Гресько О. В. Роль и место гражданской журналистики в процессе создания новостей
В статье гражданская журналистика рассмотрена как феномен в системе социальных коммуникаций XXI в. Преимущества и недостатки этого процесса охарактеризованы с точ-

ки зрештє перспектив професiональної журналістики. Переосмислення ролі и мєста гражданской журналістики происходит вследствие трансформации модели новостей, в основе которой потребитель информации постепенно становится ее производителем. Концепцию сбора и распространения новостей разработано с учетом основных функций гражданской журналистики в Украине и мире.

Ключевые слова: гражданская журналистика, модель новостей, социальные коммуникации.

Gresko O. The role and the Place of Citizen Journalism in the Process of Creating News

Citizen journalism as a phenomenon in the system of social communication of the XXI century is considered in the article. Advantages and disadvantages of citizen journalism are characterized from perspectives of professional journalism. The role and the place of citizen journalism changes because of transformation of the news model when a consumer of information becomes a producer step-by-step. The concept of news gathering and distributing is developed on the basis of main functions of citizen journalism in Ukraine and the world.

Citizen journalism is a driving force for social change in democratic society. The implementation of the efficient mechanism of control the authority locally and nationally is still actual issue for Ukrainian society after the Orange Revolution in 2004 and the Revolution of Dignity in 2014 in Ukraine. Involving citizens to the process of creating news will organize information streams to develop open public society, to implement reforms, to increase the responsibility and accountability of officials.

The audience has less trust to traditional media in the conditions of global information wars of XXI century and propaganda from states with aggressive foreign policy. Online messages of citizens are getting much more popular in information society because of independence from any media owner or duties.

Society is getting more consolidated, structured and powerful because of public communities united around common interests and values. The tendency to involve people to produce news is gaining in Ukraine and the whole world. It increases social activity of citizens and makes journalism more efficient. The mission of citizen journalism is the providing actual, true, reliable, accurate information by citizens without journalism education.

Citizen journalism motivates traditional media for searching innovative approaches of news gathering and distribution. One of such news concept is based on combination of professional and citizen journalism.

Key words: citizen journalism, the model of news, social communication.